

Kelâmî Dergâhı Postnişîni Es'ad Efendi (ö. 1931)'nin Bâyezid Dersiâmlarından Ali Yektâ Efendiye Verdiği Nakşî-Kâdirî İcazetnâme

Vahit GÖKTAŞ

Arş. Gör., Ankara Ü. İlahiyat Fakültesi

Muhammed Esad Erbilî, Musul'un Erbil kasabasında 1264/1847 yılında doğmuş olup,¹ Erbil'de bulunan Hâlidî tekkesinde post-nişîn Şeyh Muhammed Sa'id'in oğludur. Dedesi, Halid-i Bağdadî'nin halifelerinden Şeyh Hidâyetullah'tır.² Hem baba hem de anne tarafından "Seyyid" olduğu söylenmektedir.³ Erbil'de

1 Kendisine Menemen örfi idaresi tarafından sorulan suale karşı zabıt ceridesinde "Adı Esat, babası Sait, 1259/1843 doğumlu aslen Erbilli olup, İstanbul Erenköyü'nde mukîm, evli ve üç çocuklu olduğunu söyledi." şeklinde bilgi bulunmaktadır. bkz. TBMM Zabıt Ceridesi, Devre 3, Celse 2, cilt 25, s. 5, 1931; Doğum tarihi (1259/1843) olarak geçen bir diğer kayıta Sadık Albayrak'ın *Son Devir Osmanlı Uleması* isimli eseridir. Bu eserin ilk dört cildi ulemaya ait sicil-i ahval dosyaları esas alınarak hazırlanmıştır. Albayrak, Sadık, *Son Devir Osmanlı Uleması* (İlmiye Ricalinin Teracim-i Ahvali), İstanbul 1980. Mustafa Necati Bursalı ise *İstanbul ve Anadolu Evliyalari* isimli eserinde doğum tarihinin 1848 olduğunu söyler. bkz. Bursalı, Mustafa Necati, *İstanbul ve Anadolu Evliyalari*, İstanbul trz., s. 454. Bu kitap bilimsel üsluptan uzak hissî bir dille yazılmıştır. Bu nedenle gerek Es'ad Efendi'nin hayatında, gerek diğer evliyanın hayatında birçok bilgi hatası bulunmaktadır. Es'ad Efendi'nin doğum tarihi hususundaki bizim kanaatiniz ise, doğru tespitin, *Sefîne*'de ve diğer birçok eserde geçtiği gibi 1264/1847 olduğu şeklindedir.

2 Yılmaz, Hasan Kâmil, *Altın Silsile*, İstanbul 1994, s. 241. Yılmaz, Hasan Kâmil, "M. Es'ad Erbilî", *Sababeden Günümüze Allah Dostları*, İstanbul 1996, c. 9, s. 369.

3 Yılmaz, *Sababeden Günümüze Allah Dostları*, aynı yer. Yılmaz, bu ansiklopediye yazdığı maddede Es'ad Erbilî'nin hem anne tarafından hem baba tarafından seyyid olduğundan bahsederken, anne tarafından ailesi hakkında bilgi vermemektedir. Es'ad Efendi ise *Risale-i Es'adiyye*'nin hatime kısmında yazdığı kendi tarihçe-i hayatında bu hususta herhangi bir şey söylememektedir. Biz bunu onun tevazuuna bağlamaktayız. bkz. Erbilî, Muhammed Es'ad, *Risale-i Es'adiyye fi Tarikati'l-Alîyye*, (Dersaadet Matbaası), İstanbul 1341-1343, ss. 29-30.

Es'ad Efendi'nin kendi kaleminden, hal tercemesi için ayr. bkz. Kara, İsmail, "Meclis-i Meşayih, Ulema-Tarikat Münasebetleri ve İstanbul'da Şeyhlik Yapmış Beş Zatın Kendi Kaleminden Terceme-i Hali", *Kutadgubilig*, S. 1, Ocak 2002, ss. 185-214. Vassaf'ın *Sefîne*'sinde ise "Valide-i muhteremeleri cihetin-

şeyhi Tahâ'l-Harîrî'nin vefatından sonra, onun da emri doğrultusunda irşat vazifesine başlar. Hem Nakşî hem de Kâdirî tarikatından icazetlidir.

Es'ad Efendi İstanbul'a yerleşir ve II. Abdülhamid'in damadı Derviş Paşazade'ye sarayda verdiği dersler neticesi şöhreti artmaya başlar. Fatih Cami-i Şerifi'nde "Hafız Divan"ı okutmaya başlar. Daha sonra Mevlâna Camî'nin "Lüccetü'l-Esrar" adlı eserini okutur. Her hafta salı günleri okuttuğu bu derslere, ilim, irfan ve aşk ehli pek çok dinleyici iştirak eder. Makalemize konu olan, Bâyezid dersiâmlarından Ali Yektâ Efendi ve onun gibi önde gelen zevat onu, bu derslerinden tanıyarak intisap ederler. Ancak Es'ad Efendi'nin asıl eğitim merkezi Kelâmî Dergâhı'dır. Kelâmî Dergâhı'nda yetişenlerin haddi hesabı yoktur.⁴ Yine bu dergâhta yetişip Es'ad Efendi'den icazet alan hayli zat vardır. Bu zatlardan biri de Bâyezid Dersiâmlarından olan ve Eminönü Müftüsü iken vefat eden Ali Yektâ Efendi'dir.⁵ Ali Yektâ Efendi'nin bir diğer hususiyeti ise Es'ad Efendi'nin mektuplarında ismi en çok geçen kişi olmasıdır.⁶ Yani Es'ad Efendi, Erbil'de ikamete memur edildiğinde yaklaşık on yıl İstanbul'daki manevî görevi Ali Yektâ Efendi vasıtasıyla yerine getirilmiş ve müridler İstanbul'da Ali Yektâ Efendi'nin sohbetlerine yönlendirilmiştir.⁷ Es'ad Erbilî'nin kısaca hayatından bahsettikten sonra konumuz olan icazetnâmeğe geçebiliriz.⁸

den de seyyid nesebdir." cümlesiyle hem anne hem baba tarafından seyyid olduğunu belirtmiştir. bk. Vassaf, Hüseyin, *Sefine-i Evlîya*, Süleymaniye Ktp. Yazma Bağışlar Bl., No: 2306, c. 2, s. 191.

4 Dergâhta 15 gün misafir kalan Danimarka'lı araştırmacı Carl Vett'in dergâha gelen üst düzey yönetici ve ilim adamlarının Es'ad Efendi'ye karşı gösterdikleri tazim dikkatini çeker. Bunlar arasında Gazi Mahmud Muhtar Paşa (1867-1935), Prof. Mehmed Ali Aynî (1868-1945), Ömer Ferid Kâm (1864-1944) gibi isimlerde vardır. Geniş bilgi için bk. Carl Vett, *Kelâmî Dergâhından Hatıralar*, çev. Ethem Cebeciöglü, Ankara 1993, ss. 4-8, 92-95, 123, 167-171.

5 Vassaf *Sefine'de* Şeyh Yektâ Efendi başlığı altında şu bilgileri verir: Fuzalâdandır. Ayasofya dersiâmlarından a'ima Hafız Efendiden icazetlidir. Kendisi de icazet vermeye muvaffak olmuştur. Farsça'ya hakkıyla vâkıf idi. Es'ad Efendi'nin halifelerindendir. Pek âşık ve ârif bir zat idi. 15 Rebiul'ahir 1325/29 Mayıs 1907 tarihinde vefat etmiştir. Eyüp'te Kırkmerdiven denen mahalde aile kabristanında defn olundu. Es'ad Efendi'nin icazetli hülefâsından olmasına rağmen icazetini saklamıştır. Eserleri: *Mirkânu Ta'likat*, *Halebî Haşiyesi*, *Taşköprülî Haşiyesi*, *Şurut-ı Salât Haşiyesi*, *Aruz Haşiyesi* ve *Tasavvurat-ı Seyyidin'e Talikat*; bu eserler basılmıştır. *Sûre-i Rahmân Tefsiri*, *Sûretü'l-Beled Tefsiri*, *Meclisü'l-Hümeze Şerhi* ise henüz basılmayan eserleridir. Ali Yektâ Efendiyle alâkalı geniş bilgi için bk. Vassaf, *Sefine*, c. 2, s. 202.

6 Mektubatta ismi geçen diğer kişiler ise şunlardır: Ziya Bey, Hacı Hüseyin Efendi, Zihni Efendi, Hafız Mustafa Efendi, Hayri Bey, Ali Rıza Efendi, Ali Efendi, Mehmet, Cemal Efendi, Hasan, Halil Efendi, Semahatî Efendi, Ethem Efendi, Hoca Mehmet Efendi, Hacı Asım Bey, Hafız Efendi, Tatar Halil Efendi, Fikri Efendi, Kavak Camii İmamı Hulûsi Efendi, Bahâeddin Efendi, Tırnovalı Hoca Efendi, Sami Efendi, Abd'ün-Nâfi Efendi, Emin Efendi, İbn Ebi Abdissamed Efendi.

7 Yektâ Efendi'yle ilgili mülakatlar için bk. Erbilî, *Mektubât*, 34, 49, 53, 54, 61, 69, 74, 76, 91, 96, 108, 112, 118, 127. mektuplar.

8 Es'ad Efendi'nin hayatıyla ilgili geniş bilgi için bk. Vassaf, *Sefine*, c. 2, ss. 191-198; Yılmaz, Hasan Kâmil, "Es'ad Erbilî", *DİA*, İstanbul 1995, c. 11, s. 348; konuyla ilgili ayr. bk. Vassaf, *aynı eser*, haz. Ali Yılmaz-Mehmet Akkuş, Selha Neşr., c. 2, ss. 355-370; Albayrak, Sadık, *Son Devir Osmanlı Uleması* (İlmiye Ricalinin Teracim-i Ahvali), İstanbul 1980.

Bu icazetnâme, Es'ad Efendi'nin Kelâmî Dergâhı'nda Ali Yektâ Efendi'ye vermiş olduğu icazetnâmedir. Es'ad Efendi'nin vermiş olduğu icazetnamelerin bir kısmı Mektûbat isimli eserinde yayınlanmıştır.⁹ Konumuz olan icazetnâme ise yayınlanmamıştır. Bu icazetnâmenin bir diğer özelliği ise uzun süre, icazetnâmenin sahibi Ali Yektâ Efendi tarafından saklanmış olmasıdır. Ali Yektâ Efendi, Es'ad Efendi'nin icazetli halifelerinden¹⁰ olmasına rağmen bunu saklama ihtiyacı duymuştur. Bu husus ancak vefatından sonra duyulabilmiştir.¹¹

Şimdi de Es'ad Efendi'nin Ali Yektâ Efendi'ye kendi el yazısı ile yazıp verdiği icazetnâmenin transkribesini veriyoruz.

"Bismillahirrahmanirrahim

Bi'l-cümle ibvân-ı dîn ü cemaat-ı muvabhidîne arz u ifade olunur ki, Cenâb-ı Hâlikî Azîm ve Fâtır-ı Hakîm celle celalühü hazretleri Kelâm-ı Kadîminde (yâ eyyuhellezîne âmenü'z-kürüllabe zikran kesîran) âyet-i celilesiyle zikri-şerîfi her bir mü'min kulları tarafından icra olunmasını emr buyurmuş ve vâcib eylemiştir. Binaenaleyh bu emre itaat edenleri yevm-i kıyamette taltif ve etmeyenleri ise bi'l-âkis ta'zib eyleyeceği vârid-i batr bulunduğundan Şeriat-ı Ahmediyye ve Tarîkat-ı Mubammediyye'ye ittiba eylemek her bir mü'min için vücûb tabtında bulunmuş ve abd-i kadîm-i risâletten bu zamana gelinceye kadar ulemâ ve meşâyih-i tarîkat vasıtasıyla teselsül eylemiştir. Zamanımızda mevcut olan ibvan-ı dinimizin dahi zikir-i şerîf hakkındaki emr-i İlâhîye itaat ve rûz-ı kıyamette nail-i şefaât olmaları ebass-ı âmâlimizden bulunduğunu arz u beyandan sonra ifade olunur ki hâmil-i varakamız, sulebâ ve ulemadan ve evlâd-ı ma'nevîyyemizden Ali Efendi zikir-i şerîfin telkîni ve Tarikat-ı Alîyye-i Nakşbendiyye ve Kâdiriyye'nin usûlî daîresinde ta'limi için tarafımızdan vekil ve me'zun ittihaz olunmuştur. Âyât-ı Kerîme ve Ehâdis-i Şerîfe ve Menakıb-ı Evliyâ'ya dair olan ifadelerinin hak ve hakikat nazarıyla telâkkî edileceğini ve Tarikat-ı Alîyye'ye intisab için tereddüd ve tevakkuf edilmeyeceğini ümid eder ve (ricâhün la tülhîbim ticaratün vela bey'un an zikrillah) âyet-i şerîfesinden

9 Yayınlanan icazetnâmelerle alakalı bk. Erbilî, Es'ad, *Mektûbat*, İstanbul 1989, ss. 421, 241, 359.

10 Es'ad Efendi'nin diğer halifeleri için bk. Vassaf, *Sefîne*, c. 2, s. 198.

11 Sâdık Dâne'nin Ali Yektâ Efendi ile ilgili kısa ve öz cümleleri şu şekildedir: Ali Yektâ (kudde-se sirruh) yüksek tevazû ve fazilet ehli idi. Zülcenahayndi, yani zahîrî ve bâtınî ilimlerle mücehhez idi. Uzun müddet İstanbul Müftülüğü'nde vazife görmüş, ferâiz ilminde ismiyle müsemma "yektâ" olduğu söylenirdi. Sorulan veraset bahsinde hemen kalem kâğıdı eline alır, bir iki dakikada neticeyi bildirirdi. Hak âşıklarındandı. Pîr-i Ekmele Efendi hazretlerinin (Es'ad Efendi) icazetli hûlefasından olmasına rağmen icazet kağıdını saklamış, ancak vefatından sonra duyulmuştur. Vefatlarından evvel kütüphane temizliği yapan muhterem damatları Emin Saraç beyin bundan haberi olmuştu. Ona hitaben: "Kitapların arasında bir kâğıt bulmuşsun, aman onu kimseye söyleme, mektûm tut. O vazifenin ehli ve selâhiyetlisi Mahmud Sami Hazretleridir." buyurmuşlardır. Dâne, Sâdık, *Sultanü'l-Arifîn eş-Şeyh Mahmud Sami Ramazanoğlu*, İstanbul 1991, ss. 106-107.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بالجهد الخالص بين جماعت موحدين عرض واناره اوله زكوة جنب خالق عظيم و فاطم صلوات
 قبل جلاله عز و جلاله (يا ايها الذين آمنوا اذكروا الله ذكرا كثيرا) آية جليله
 ذكر شريف هر بر سونيه في ليلي طرفه اجرا اوله سونيه بر سره و واجب ايلمه
 بنا و عليه بر سره اطاعت ابدلوی بر سره قلمه و لطيف و ايمانه لای الله بالعس قسب
 ايليه مکن و ارد فلک بولند بيشنده شريف احمدیه و طرفت محمدیه به اتباع ايلمه
 هر بر سونيه ايچون و جوب تحذره بولسه و بعد فيهم رسالته بوزمانه کلنجيه قدر
 علامه ساخ طرفيت واسطه سیده تسون ايلمه زمانه زوره موجود اوله اخوان
 ديگران رض ذکر شريف مقده کی امر الهی به اطاعت و روز قيمته نائل
 شفاعت اوله افاضه اما لرون بولم بولم عرض و بيانده فکرمه افاره اوله زکوة
 حیل و رقمه من صلحا و علمارنا و اولاد مستزبه بزران علی اوقه ذکر شريف
 تلقين و طرفيت عليه نفسيه و قادریم زکوة السونى راره سنده تلقين ايچون
 طرفزون و کيله و مازون انجا ز اوله سونيه آيات کریم و احاديث شريفه
 و مناقب اوليايه را ز اولان افاره لرون حق و حقيقت زکوة تلقين ايچون
 و طرفيت عليه انتساب ايچون تزه و توقف ايدليه بکن ايد ايد و
 رجال لانه هر هم تجار و ولايع عن ذکر الله) آية شريفه سونيه سونيه
 اوله جليلين جناب حق و فاضل طلوه و زکوة سونيه استرحام ايلمه و اوله
 ولا قوة الا بالله العلى العظيم و صلوات الله و سلم على سيدنا محمد و آله و صحبه اجمعين

محمد صادق

عنه سانه العظم

müstefid olacaklarını Cenâb-ı Hak ve Feyyâz-ı Mutlak hazretlerinden istirham eylerim. Ve lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâhî'l-aliyyi'l-azîm.

Ve sallâllahü alâ seyyidina Muhammedin ve âlihi ve sabbibi ecma'în. Vel-hamdülillahi Rabbi'l-alemîn."

21 Şabân'ul-muazzam, sene 1240,

Hâdimu'l-fukara en-Nakşibendî el-Kadirî
Muhammed Es'ad."

Metnin sadeleştirilmiş şekli şöyledir:

"Din kardeşlerimizin ve muvahhidler topluluğuna arz ve ifade olunur ki;

Hakîm yaratıcı olan Allahü Teâlâ, Kur'ân'da "Ey iman edenler, Allah'ı çok zikredin."¹² âyetiyle zikrin, tüm mü'minler tarafından yerine getirilmesini emretmiş ve gerekli kılmıştır. Bu emre itaat edenlerin kıyamet gününde mükafat, etmeyenlerin ise azab görecekleri herkesçe bilinmektedir. Bu nedenle şeriata ve tarikata uymak tüm mü'minler için gerekli görülmüştür. Şeriat ve tarikat Peygamberimiz Hz Muhammed'den bu yana âlimler ve tarikat şeyhleri vasıtasıyla bizlere kadar ulaşmıştır. Günümüzde de din kardeşlerimizin zikir konusundaki ilâhî emre itaat etmeleri ve kıyamet gününde şefaate nail olmaları en önemli gayelerimizdendir. Bunları açıkladıktan sonra, bu icâzetnameyi taşıyan, âlim, salih, manevî evlâtlarımızdan olan Ali Efendi, zikir telkini, Nakşî ve Kâdirî tarikatlarının usûlü dairesinde, eğitimi için tarafımızdan vekil ve yetkili kılınmıştır. (Ali Efendi'nin) Âyet-i Kerîme, Hadîs-i Şerîf ve Evliya Menkabelerine dâir olan ifadelerinin hak ve hakikat nazarıyla telâkki edileceğini, (insanların) yüce tarikata intisab hususunda da tereddüt ve tevakkuf göstermeyeceklerini ümîd ederim. "Ne ticaret, ne de alışverişin, Allah'ın zikrinden alıkoymadığı yiğitler vardır."¹³ âyetinden istifade etmelerini Allah'tan istirham ederim.

Ve lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâhî'l-aliyyi'l-azîm.

Ve sallâllahü alâ seyyidina Muhammedin ve âlihi ve sabbibi ecma'în. Vel-hamdülillahi Rabbi'l-alemîn."

Yukarıdaki metinde de görüleceği üzere Es'ad Efendi, icazetnâme mektuplarının da hemen tamamında olduğu gibi besmeleyle başlamıştır. İcazetnâmede, İslâm'ın ve tasavvufun temeli olan zikirle ilgili bir âyet verildikten sonra zikre devam etmenin, şeriata ve tarikata tâbi olmanın gerekliliği vurgulanmıştır. Buna uyanların kıyamette mükafat, uymayanların ise ceza görecekleri belirtilmiştir. Bu girişten sonra, icazet verilecek zat ile ilgili bazı bilgiler verilmiştir. İcazetnâme sahibinin gösterdiği yolda müridlerin tereddüt göstermemeleri ümidinden sonra

12 33 Ahzab/41.

13 24 Nûr/37.

“Ne ticaretin ne de alışverişin Allah’ın zikrinden alıkoymadığı” kişiler zümresine katılıp istifade eden insanlardan olmaları temenni ve duasıyla icazetnâmenin muhteva bölümü nihayet bulmuştur. Sonunda ise “lâ havle” duası, Peygamberimize, âl ve ashabına salât ü selâmla icazetnâme bitirilmektedir.

İcazetnâmenin altında ise Es’ad Efendi’nin kendisine ait mührü, imzası ve icazetnâmenin verildiği tarih bulunmaktadır.